

УДК 006:664.7

АРТЮХ Тетяна Миколаївна,
доктор технічних наук, професор,
кафедра експертизи харчових продуктів,
Національний університет харчових технологій;
ГРИГОРЕНКО Інна Василівна,
кандидат технічних наук, доцент, кафедра
товарознавства, експертизи та торговельного
підприємництва, Вінницький торговельно-
економічний інститут, Київський національний
торговельно-економічний університет

СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ПРИВАБЛИВОГО БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

У статті наведено результати дослідження системи технічного регулювання в Україні.

Реформування системи технічного регулювання спрямоване насамперед на технічну гармонізацію та технічне регулювання, які спричинюють ліквідацію торгових бар'єрів в міжнародній торгівлі. Технічні бар'єри у торгівлі виникають лише тоді, коли постають питання відносно вимог безпечності для запобігання імпорту продукції, яка виготовлена та сертифікована не у відповідності з національними технічними регламентами.

Сучасна Україна стоїть на порозі змін, які стаять серйозні завдання щодо підвищення конкурентоздатності українських виробників на світових ринках; необхідності покращення бізнес-середовища; удосконаленні державного управління. До очікуваних результатів від усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС можна віднести: доступ української продукції до ринку ЄС на умовах, що діють для держав-членів ЄС; повне визнання українських установ, що належать до системи технічного регулювання; набуття членства України в європейській системі ринкового нагляду. Для досягнення поставлених завдань, необхідно здійснити регуляторне наближення до системи ЄС.

Без суттєвих регуляторних змін у системі технічного регулювання України, зокрема, у сфері стандартизації, акредитації, оцінки відповідності, метрології та ринкового нагляду, не можливо сподіватися на реальні покращення бізнесових торгово-економічних відносин з європейським ринком, поліпшення якості та безпечності української продукції на внутрішньому ринку, захищеність споживача. Проте до сьогодні не було проведено потрібних реформ і тому прийняті нові Закони щодо системи технічного регулювання в силу їх неузгодженості з іншими нормативно-правовими актами, не здатні забезпечити втілення усіх норм технічного регулювання ЄС в бізнес-правову практику України.

Здійснено аналіз впливу існуючої системи технічного регулювання на розвиток споживчого ринку, бізнесу, суспільства та державу в цілому. Проведено розбір процесу реформування української системи технічного регулювання в сфері горизонтального та вертикального законодавства.

Визначено шляхи подальшого розвитку та вдосконалення системи технічного регулювання України на законодавчому та виконавчому рівні.

Ключові слова: система технічного регулювання, технічний регламент, оцінювання відповідності, акредитація, ринковий нагляд.

Постановка проблеми. Виклики, що стоять перед Україною як членом СОТ (з 2008 р.) та як учасника створення зони вільної торгівлі з ЄС полягають у підвищенні конкуренції для українських виробників на світових ринках; необхідності покращення бізнес-середовища; удосконаленні державного управління.

Одним з дієвих інструментів відповіді на ці виклики є ефективне реформування системи технічного регулювання. Тому існує потреба у більш детальному вивченні стратегій України щодо реформування системи технічного регулювання, які забезпечать

ліквідацію технічних бар'єрів, успішному розвитку бізнесу як в країні, так і з партнерами по бізнесу в зонах вільної торгівлі.

За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, реалізація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ЄС), яка передбачає створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), передбачає гармонізацію понад 350 директив та інших нормативних актів ЄС в законодавство України впродовж 11 років [1]. Найбільшої гармонізації законодавства, потребують такі сфери як довкілля – 80%, фінансові послуги – 58%, транспорт – 54%, соціальна політика – 40% та технічне регулювання – 32%. Певне реформування української системи технічного регулювання вже розпочато, зокрема у співпраці з ЄС воно триває понад 14 років. Головною метою реформи є наближення регуляторної системи України у цій сфері до системи Нового підходу ЄС. Отже, без суттєвих регуляторних змін у системі технічного регулювання України, зокрема, у сфері стандартизації, акредитації, оцінки відповідності, метрології та ринкового нагляду, не можливо сподіватися на реальні поштовхи бізнесових торгово-економічних відносин з європейським ринком, поліпшення якості та безпечності української продукції на внутрішньому ринку, захищеність споживача. Проте до сьогодні не було проведено потрібних реформ і тому прийняті нові Закони щодо системи технічного регулювання в силу їх неузгодженості з іншими нормативно-правовими актами, не здатні забезпечити втілення усіх норм технічного регулювання ЄС в бізнес-правову практику України.

Це утруднює інтеграцію українських виробників у міжнародний ринок, зокрема шлях до укладення угод про взаємне визнання товарів з розвиненими країнами, створює технічні бар'єри, які змушені долати українські експортери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення системи технічного регулювання розглянуто у публікаціях провідних науковців зокрема, В.Базилевича, О.Бураковського, О.Чувпило, С.Осики, Г.Філіпчука, О.Шнирова та ін. Проте в зазначених роботах не приділено належної уваги гармонізації вертикального та горизонтального законодавства України щодо технічного регулювання в умовах імплементації Угоди про зону вільної торгівлі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження стратегії реформування системи технічного регулювання України задля досягнення сприятливого клімату для бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування системи технічного регулювання спрямоване насамперед на технічну гармонізацію та технічне регулювання, які спричиняють ліквідацію торгових бар'єрів в міжнародній торгівлі. Технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) – це категорія нетарифних бар'єрів у торгівлі, різні заходи, які країни використовують для регулювання ринків, захисту споживачів, або збереження своїх природних ресурсів (та досягнення інших цілей). Існує практика використання технічних бар'єрів в торгівлі як дискримінація щодо імпорту з метою захисту вітчизняної промисловості. До технічних бар'єрів, насамперед, можна віднести обов'язкові національні стандарти, випробування в країні призначення, порядки сертифікації, запроваджені в межах країни, додаткові технічні вимоги, різна продукція для різних країн, «знецінення» результатів випробувань, проведених поза межами країни-призначення.

До ТБТ відносять і різні санітарні і фітосанітарні заходи, спрямовані на захист людей, тварин і рослин від хвороб, шкідників та інших забруднень. Безпосередніми прикладами ТБТ, що існують в різних країнах є національні стандарти, які відносяться до маси продукції, розміру, упаковки, інгредієнтів, фірмового стилю, обов'язкового маркування, процедур тестування, сертифікації імпорту, а також вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, вимоги до процедури оцінки відповідності.

Технічні бар'єри у торгівлі виникають лише тоді, коли постають питання відносно вимог безпечності для запобігання імпорту продукції, яка виготовлена та сертифікована не у відповідності з національними технічними регламентами (табл.1) [2].

Питання безпечності виникає до певної продукції, яка експортується або імпортується. Аналіз основних товарних груп українського експорту до країн ЄС за 2012-2013 рік, вказує на значну частку сировинних матеріалів та напівфабрикатів, зокрема, перше місце займають чорні метали (20,9% - 2012р, 24,2 % - 2013 р.); руди, шлаки та зола складають відповідно 9,4 та 10,5 %, на третьому місці знаходяться зернові культури: 11,6 та 10,3% відповідно.

Таблиця 1

Система технічного регулювання: типові компоненти та створення технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ)

Компоненти	Технічні бар'єри
1. Визначення аспектів безпечності: (Технічні регламенти, стандарти, положення про реалізацію продукції)	1. Вимоги щодо безпечності, стандарти та інші положення є різними (нееквівалентні) 2. Методи перевірки є різними (нееквівалентні)
2. Оцінка відповідності: (перевірка безпечності продукції на стадії проектування та виробництва)	3. Установи, що здійснюють перевірку, не мають взаємного визнання
3. Ринковий нагляд: (забезпечення розміщення на ринку лише безпечної продукції)	4. Методи контролю та корегувальні заходи є різними

Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі експорту України до держав-членів ЄС за звітний період склала 61,4% або 10292,6 млн. дол. США. Основна частка українського експорту припадала на: Польщу (15,2%), Італію (14,1%), Німеччину (9,6%), Угорщину (9,3%), Нідерланди (6,2%).

Основні товарні групи українського імпорту з країн ЄС за 2012-2013 рік свідчать про потребу у машинах, котлах, механічних пристроях (84) (відповідно: 2012- 13,9%, 2013 – 12,6%), енергетичних матеріалах; нафті, продуктах перегонки (27) – 7,5%, та 11,2 – відповідно. Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі імпорту з держав-членів ЄС за звітний період склала 56,1% або 15163,5 млн. дол. США. Основні країни-імпортери: Німеччина (25%), Польща (15%), Італія (7,7), Франція (6,4%), Угорщина (5,2%).

Тому найбільш дієвими механізмами ліквідації цих технічних бар'єрів в міжнародній торгівлі визнані такі, що базуються на взаємному визнанні результатів оцінки відповідності, яка забезпечується в результаті технічної гармонізації.

До очікуваних результатів від усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС можна віднести: доступ української продукції до ринку ЄС на умовах, що діють для держав-членів ЄС; повне визнання українських установ, що належать до системи технічного регулювання; набуття членство України в європейській системі ринкового нагляду. Для досягнення поставлених завдань, необхідно здійснити регуляторне наближення до системи ЄС.

Реформування системи технічного регулювання ЄС, яке розпочалося ще у 1985 році, мало основне завдання: прискорити процес гармонізації Технічних регламентів для створення єдиного ринку в Європі, який завершився через 8 років (у 1993 році) і дістав назву «Новий підхід». Сьогодні, майже через 30 років після впровадження Нового підходу, є реальні підстави, що вказують на успішні наслідки. Новий підхід сприяв розвитку єдиного ринку без внутрішніх бар'єрів у торгівлі, відбулося значне скорочення виробничих витрат в охоплених секторах. Крім цього, усунення нетарифних бар'єрів шляхом регуляторного наближення до моделі «Нового підходу», призвело до об'єднання ринків відповідних країн в єдиний ринок, а застосування системи європейських стандартів, відкрило можливості для інновацій (наприклад, стандарт GSM). Варто відзначити, що ситуація до початку застосування Нового підходу в ЄС була досить подібною до старої радянської системи ГОСТів.

На відміну від тієї ситуації, Новий підхід запровадив низку новітніх ідей. До них варто віднести такі: визначення основних вимог до безпечності продукції у Директивах ЄС (на

кшталт наших Технічних регламентів), які затверджуються Радою Європи, що встановлюють обов'язкові вимоги до продукції в процесі проектування, виготовлення, реалізації й утилізації.

Між тим, продукція, яка виготовлена згідно з вимогами гармонізованих з директивою ЄС європейських стандартів розглядається як відповідна основним вимогам директиви (принцип презумпції відповідності). Стандарти є здебільшого гармонізованими на території ЄС та добровільними за сутністю застосування. Продукція може бути розміщена на ринку ЄС тільки після процедури оцінки відповідності. Виробники вправі обирати ту чи іншу процедуру оцінювання відповідності з числа передбачених відповідною директивою, що мають відношення до конкретної продукції. Нагляд за ринком забезпечують державні органи.

Існуюча в Україні система технічного регулювання зважаючи на «радянське» минуле має певні недоліки, зокрема жорсткість регулювання, що стримує інновації; застарілість вимог, що ускладнює розвиток та доступ до новітніх технологій; непрозорість, що забезпечує доступ до обов'язкових нормативних документів (стандартів тощо) лише на платній основі; дублювання функцій, яке сприяє надмірному тиску на бізнес, особливо за умов суперечливості дублюючих вимог, та розмитість відповідальності державних органів; неефективність – зосередження на паперовому контролі та ігнорування того, що реально відбувається на ринку.

Крім цього, конфлікт інтересів, який є наслідком поєднання в одній особі регуляторних, наглядових (контрольних) та комерційних функцій, збільшує можливості для корупції. І, як наслідки існуючої системи, споживачі мають: незахищеність перед невідповідною продукцією на ринку, високу ціну товару, відсутність або істотну затримку у доступі до новітніх технологічних товарів.

Більш того, недоліки системи технічного регулювання, унеможлиблюють розвиток бізнесу, зокрема, створюють непередбачуване та несприятливе середовище, необхідність долати перешкоди шляхом хабарів, неможливість або ускладненість виведення на ринок новітньої продукції. Для держави та суспільства в цілому невідповідність системи технічного регулювання України європейським принципам сприяє загальному технологічному відставанню, стримуванню економічного зростання, неконкурентоспроможності підприємств та економіки в цілому, надмірному впливу певних груп зосереджених інтересів та перерозподілу суспільного продукту на їхню користь.

Реформування української системи технічного регулювання до європейської на сьогодні здійснюється за двома напрямками: реформування горизонтального та вертикального законодавства. В частині горизонтального законодавства, що регулює функції системи технічного регулювання, необхідно привести 25 секторальних Технічних регламентів у відповідність з Директивами Європейського Союзу [2]. Під ці регламенти затвердити європейські гармонізовані стандарти в Україні. Для гармонізації європейських стандартів навіть під Директиви, потрібні надто великі кошти та тривалий час, який вимірюється десятками років.

Іншим головним завданням структурних реформ є взаємне визнання інституційних структур, що забезпечать функціонування системи технічного регулювання. Ефективність запровадження реформ буде залежати від безперервної співпраці з ЄС протягом всього періоду реформування. Необхідно суттєво та якісно посилити науковий та технічний рівень кадрового складу національного органу стандартизації, який буде здатний вирішувати поставлені завдання.

Важливою подією у такому співробітництві є впровадження Програми підтримки галузевої політики. Програма розроблена у відповідь на вимоги угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі і має на меті впровадити заходи у сфері політики з метою усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною з огляду вимог глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі.

Кількість технічних регламентів у більшості країн постійно зростає, вони охоплюють велику кількість продукції. Ця тенденція є реакцією державних органів на зростання вимог громадськості до відповідності продукції мінімальним стандартам якості

і безпеки, унеможливлення негативного впливу на споживачів і навколишнє середовище. Проблема України полягає у відсутності оперативності щодо реагування на такі зміни, що спричинює невчасне і не повне розроблення та гармонізацію нормативної документації.

Імпортна продукція, що надходить до України, оцінюється за технічними, санітарними і фіто-санітарними нормами. До продукції, що підпадає під дію технічних регламентів відносяться машини й обладнання (бойлери; електромеханічні будівельні та збиральні інструменти, металообробне, деревообробне та медичне обладнання) та обладнання для харчової промисловості. За технічними регламентами оцінюються і споживчі товари, зокрема медикаменти, косметика, синтетичні мийні засоби, побутові електроприлади, автомобілі, відео та телевізійне обладнання, кінознімальне та фотографічне обладнання, іграшки, певні види харчових продуктів. Під дію технічних регламентів підпадає також і сировина та продукція сільськогосподарського призначення: добрива, інсектициди, небезпечні хімічні речовини. До продукції, що оцінюється за санітарними та фітосанітарними нормами відноситься: свіжі фрукти й овочі, фруктові соки та інша харчова продукція, м'ясо і м'ясопродукти, молочні продукти, а також готові харчові продукти. Отже, аналіз видів продукції, що підлягають оцінюванню відповідності достатньо різноманітний і потребує гармонізації не лише стандартів на технічні вимоги, а й на методи дослідження.

Прийняття нових законів у 2014 році у сферах метрології, стандартизації та оцінки відповідності, створили підґрунтя для запровадження європейського законодавства. Прийняті за останні роки Закони України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», «Про загальну безпечність нехарчової продукції» та інші запровадили європейський механізм здійснення ринкового нагляду та режим загальної безпечності продукції.

Вдосконалюється і діяльність НААУ шляхом прийняття змін до профільного закону відповідно до законодавства ЄС. Здійснювані заходи НААУ щодо своєї інтеграції до Європейської співпраці з акредитації (ЄА), створюють підґрунтя для взаємного визнання, посилення ролі акредитації в сфері оцінки відповідності продукції.

Процес приведення галузевого законодавства України у відповідність до законодавства ЄС сьогодні триває – затверджені правила підготовки технічних регламентів на основі актів законодавства ЄС, затверджені технічні регламенти, що відповідають Директивам ЄС у сферах електромагнітної сумісності, низьковольтного обладнання та безпеки машин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для подолання відставання від цивілізованого економічного розвитку України у контексті технічного регулювання потрібно розроблення та прийняття змін до законодавства України щодо окремих видів продукції з метою усунення норм, що передбачають можливість дублювання регуляторних режимів перед введенням в обіг нехарчової продукції.

Потрібно продовжувати приведення українських технічних регламентів у відповідність до актів законодавства ЄС.

Більш швидкими темпами здійснювати підготовку інфраструктури оцінки відповідності до діяльності згідно з вимогами європейського законодавства, переоснащення та модернізацію лабораторій та органів з оцінки відповідності.

Проводити підвищення кваліфікації працівників сфери оцінки відповідності та інспекторів державного ринкового нагляду, підвищення обізнаності виробників, імпортерів та розповсюджувачів з новими правилами і вимогами та посилення конкурентоздатності виробників.

Список використаних джерел

1. Зануда А. Що дасть Україні та українцям вільна торгівля з ЄС? [Електронний ресурс] / А. Зануда. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/09/130930_free_trade_ukraine_eu_az.shtml.
2. Зануда А. Угода про асоціацію з ЄС: за політикою забувають економіку [Електронний ресурс] / А. Зануда. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/09/130930_free_trade_ukraine_eu_az.shtml.

ARTYUKH Tetiana Mykolaivna,

Doctor of Sciences (Technical), Professor, Department of foods expertise,
National University of Food Technologies;

GRIGORENKO Inna Vasylivna,

PhD (Technical), Associate Professor, Department of Commodity, expertise and commercial business,
Vinnitsa trade and economic institute, Kyiv National University of Trade and Economics

THE STRATEGY OF REFORMING TECHNICAL REGULATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING AN ATTRACTIVE BUSINESS ENVIRONMENT IN UKRAINE

***Abstract.** The results of the study of technical regulation in Ukraine. Reform of technical regulation aimed primarily at technical harmonization and technical regulations that lead to the elimination of trade barriers in international trade. Technical barriers to trade arise only when facing questions regarding safety requirements to prevent imports of products which are not manufactured and certified in accordance with national technical regulations.*

Modern Ukraine is on the verge of changes that stalyat serious challenges to enhance competitiveness of Ukrainian manufacturers on world markets; the need to improve the business environment; improving public administration. The expected results from the elimination of technical barriers to trade between Ukraine and the EU include: access of Ukrainian goods to the EU market under the conditions that apply to EU Member States; full recognition of Ukrainian institutions belonging to the system of technical regulation; Ukraine gaining membership in the European market surveillance system. To achieve these objectives, it is necessary to carry out regulatory approximation to the EU system.

Without significant regulatory changes in the system of technical regulation of Ukraine, particularly in the field of standardization, accreditation, conformity assessment, metrology and market surveillance is not possible to hope for a real revival of business trade and economic relations with the European market, improving the quality and safety of Ukrainian products on the domestic market , protection of the consumer. But until now there had been no necessary reforms and therefore adopted new laws on technical regulation system because of their inconsistency with other legal acts, not able to implement all norms of EU technical regulations in the business and legal practices in Ukraine.

The analysis of the impact of the existing system of technical regulation on the development of the consumer market, business, society and the state as a whole. An analysis of the process of reforming the Ukrainian system of technical regulation of horizontal and vertical legislation.

The ways of further development and improvement of technical regulation in Ukraine legislative and executive level.

Keywords: system of technical regulation, technical regulations, conformity assessment, accreditation, market surveillance

*Одержано редакцією: 18.01.2015
Прийнято до публікації: 24.01.2015*

УДК 330.341

БОГОСЛАВСЬКА Аліна Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра міжнародної економіки,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті висвітлено сучасні інноваційно-інвестиційні засади та напрями інвестиційно-інноваційного розвитку природоохоронних територій. Схарактеризовано адаптовані до виробничих підприємств основні принципи відповідності основних напрямків науково-технічного розвитку головних проблем та перспектив розвитку суспільства. Опрацьовано основні законодавчі